

DOI FRAȚI ÎN SLUJBA IDEALULUI NAȚIONAL: MEDICII CONSTANTIN ȘI DOMINIC STANCA

Oana Habor*

Abstract: *Constantin and Dominic Stanca were brothers, fairly close in age. Their destinies intersected many times. Both have graduated from the medical school having the same specialization: in obstetrics and gynecology. As doctors they had a significant contribution to the Romanian medical science. Their participation in World War I as military doctors, their presence in the moments related to the Great Union entitles us to record Constantin and Dominic Stanca in the pages dedicated to the Romanians struggle for achieving the ideal of a unitary national state.*

Keywords: Constantin Stanca, Dominic Stanca, World War I, the Great Union.

Tronuri și altare dărâmate, leagăne albe deșertate de copiii mici și nevinovați, mame, văduve ingenunchiate pe morminte, părinți bătrâni care privesc cu ochii secați în fundul gropii fiilor lor, trupuri de oameni sfârtecate, suflete călcate în picioare, sânge și vaet arată drumul lung pe care l-a făcut timpul de la anul 1914 și până azi. Patru ani cerul a fost înnegrit, stelele sclipitoare s-au ascuns de jalea amară ce a cuprins pământul...¹.

Constantin și Dominic Stanca sunt două nume înscrise cu cinste în paginile dedicate științei medicale românești. Rolul jucat de aceștia în timpul Primei Conflagrații Mondiale, în preajma și după momentul Marii Uniri ne îndreptățește să îi consemnăm și în filele dedicate desăvârșirii unității național-statale.

Cei doi medici au fost frați, de vârste apropiate, cu destine care, nu de puține ori, s-au intersectat. Ambii au urmat Facultatea de Medicină din Cluj, la bază având aceeași specializare: ginecologie-obstetrică. Debutul carierei lor a coincis cu izbucnirea Marelui Război. S-au despărțit atunci pentru câțiva ani. Constantin a rămas inițial la Cluj, având sub îngrijire clinica de Ginecologie și Obstetrică. Apoi a fost trimis în Serbia, dar a rămas în spatele frontului. În schimb, fratele lui mai mic, Dominic, a ajuns în prima linie. Experiența anilor de război a fost transpusă într-un roman autobiografic, *Între două fronturi. 1914–1918*, „un roman de război, dar și un jurnal, în care sunt pecetluite drame, itinerarii toponimice reale, destine ale unei realități palpabile, succese și insuccese, tactici militare care au semănat groază și moarte”².

---

* Dr., Muzeul de Istorie al Universității Babeș-Bolyai; e-mail: oanahabor@yahoo.com

¹ Dominic Stanca, *Între două fronturi. 1914–1918* (infra: Dominic Stanca, *Între două fronturi...*), Edit. Patria, 1935, p. 321.

² Livia Ciupercă, *Între două fronturi. 1914–1918. O carte cât o istorie*, Iași, Edit. Pim, 2013, p. 72.

Dominic Stanca a fost martor scenelor șocante ale câmpului de bătălie, a trăit sentimentul spaimei, al durerii, dar și al speranței că într-o zi va răsări iertarea, înțelegerea și dragostea între oameni³. Speranța s-a transformat în realitate. După încheierea ostilităților cei doi frați s-au reîntâlnit, remarcându-se printre protagoniștii făuririi României Mari.

*

Constantin Stanca (n. 1889 – d. 1969) și Dominic Stanca (n. 1892 – d. 1972) s-au născut la Petroșani⁴. Au fost fiii preotului (protopop), învățătorului Avram Stanca (n. 1843 – d. 1916) și al Ioanei, născută Chirca (n. 1856 – d. 1944)⁵. Fratele lor cel mare a fost preotul, istoricul, scriitorul, omul politic Sebastian Stanca⁶. Pe lângă cei trei băieți, Avram și Ioana au mai avut două fiice: Elisabeta (n. 1883 – d. 1972) căsătorită cu Traian Rațiu (contabil-diriginte în Petroșani) și Elena (n. 1886 – d. 1967), căsătorită cu Ioan Duma (protopop în Petroșani)⁷.

Ambii au absolvit liceul din Petroșani, după care au urmat cursurile Facultății de Medicină a Universității „Francisc Jozsef” din Cluj, Constantin între anii 1909–1914, Dominic în intervalul 1911–1915. Constantin a obținut titlul de doctor în științe medicale în 1914, iar fratele său, doi ani mai târziu⁸.

În cel de al doilea an de facultate Constantin Stanca a devenit Demonstrator de Anatomie, în anul III Extern la Clinica de Boli Infecțioase, iar în anul V a fost numit Intern în cadrul clinicii Ginecologice-Obstetricale⁹. Pe parcursul anilor de studenție Dominic Stanca a practicat în cadrul Spitalelor Minelor din Petroșani, susținând conferințe științifice medicale¹⁰.

Cu puțin înainte de izbucnirea Marelui Război, Constantin Stanca a început să profeseze în Clinica Ginecologică-Obstetricală din Cluj: „nu știam încă ce specialitate îmi voi alege. Citind însă pe poarta Clinicilor un aviz al Maternității că se caută un medic care cunoaște limba română pentru a fi numit profesor la școala

³ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 134.

⁴ *The University of Kolozsvár/Cluj and the Students of the Medical Faculty (1872–1918)* (infra: *The University of Kolozsvár/Cluj and the Students...*), Victor Karady, Lucian Nastasă (ed.), Central European University, Ethnocultural Diversity Resource Center, Budapest/Cluj, 2004, p. 327–328.

⁵ Dumitru Velea, *Constantin Stanca- Du-te și fă la fel!* (postfață), în vol. *Constantin Stanca, Memorii. Îngerul de pe cupolă*, ediție îngrijită de Dumitru Velea, Petroșani, Edit. Fundația Culturală Ion D. Sîrbu, 1998, p. 281.

⁶ Sebastian Stanca, *Contribuția preoșimii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916–1919)* (infra: Sebastian Stanca, *Contribuția preoșimii române din Ardeal...*), Mihai Octavian Groza, Mircea Gheorghe Abrudan (ed.), Cluj-Napoca-Deva, Edit. Argonaut – Edit. Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2015, p. 5.

⁷ Livia Ciupercă, *Între două fronturi. 1914–1918. O carte cât o istorie...*, p. 45.

⁸ *The University of Kolozsvár/Cluj and the Students...*, p. 327–328.

⁹ Dumitru Velea, *Constantin Stanca – Du-te și fă la fel!* (postfață), în vol. *Constantin Stanca, Memorii. Îngerul de pe cupolă*, p. 276.

¹⁰ Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale (infra: SJCjAN), Fond Dominic Stanca, Dosar Autobiografie, f. 115.

de moașe române, m-am prezentat la Dr. Szabo”¹¹. Constantin Stanca avea să organizeze această școală care funcționa cu două secții: română și maghiară¹².

*

„Asasinatul de la Sarajevo din 29 iunie 1914, cu moartea prințului moștenitor Franz Ferdinand și a soției sale a produs o puternică agitație... după o lună țara întreagă, în 24 de ore, a fost trecută pe picior de război”¹³. Toți asistenții și preparatorii fuseseră mobilizați pe front. În Clinica Ginecologică-Obstetricală din Cluj au rămas Constantin Stanca, care nu efectuase stagiul militar, și profesorul său, Szabo Dionisiu¹⁴.

În acea perioadă fratele Dominic efectua stagiul militar la Sibiu. Trimis la Oradea a pus bazele unui spital militar¹⁵. Mai apoi a fost mobilizat pe front, în Polonia, în cadrul Regimentului 64 Infanterie¹⁶. Tânărul Dominic avea să se confrunte cu tabloul sumbru al câmpului de bătălie: „Tortură de nespus. Răniți grav, unii cu oasele frânte, schilozi, cu abdomenul sfârticat, cu membrele sfâșiate, alții fără falcă, loviți de gloanțe și schije de obuze, trântiți ca vitele în abator pe dușumeaua vagoanelor, sguđuși de roțile de fier pe un parcurs de 80 de kilometri...Supliciu grozav!”¹⁷.

Deși a avut sub supraveghere toată secția chirurgicală și obstetricală din Cluj, în lipsa personalului medical plecat pe front, pentru Constantin Stanca anii petrecuți în clinică au reprezentat creionarea câtorva principii care i-au călăuzit mai apoi întreaga carieră¹⁸. În schimb, tânărul Dominic, ajuns în fața morții la doar 23 de ani, aflat în prima linie a frontului, se întreba retoric: „Ce fatalitate groznică a căzut peste capetele noastre, de trebuie să murim tineri, plini de viață?”¹⁹.

Acolo, unde „sufletul rănit dorește pace, liniște tămăduitoare și vâlul alb al uitării, așa cum covorul alb al zăpezii căzut azi-noapte a acoperit pământul rănit și însângerat, cu veșmântul ei neprihănit”²⁰, Dominic Stanca avea sentimentul datoriei de a acorda primul ajutor oricărui muribund, indiferent de naționalitate. După cum însuși mărturisea, ceea ce îl obliga era jurământul, credința și educația de acasă²¹. Și fratele său sublinia faptul că părinții nu permiteau copiilor să se certe pentru

¹¹ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 113.

¹² Florea Marin, *Facultatea de Medicină, Școala Medicală Clujeană și Spitalele din Cluj 1500–2000: scurt istoric* (infra: Florea Marin, *Facultatea de Medicină, Școala Medicală Clujeană...*), Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2004, p. 131.

¹³ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 115.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Florea Marin, *Medicii și Marea Unire* (infra: Florea Marin, *Medicii și Marea Unire...*), Tg. Mureș, Edit. Tipomur, 1993, p. 243.

¹⁶ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Autobiografie, f. 115.

¹⁷ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 4.

¹⁸ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 110.

¹⁹ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 109.

²⁰ *Ibidem*, p. 73.

²¹ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 31.

naționalitate, ci îi învățau să stimeze în mod egal pe toți, fie ei maghiari, evrei, nemți etc.²².

Alături de soldații mereu gata pentru atac care trăiau cu „groaza în suflet că vor fi doborâți de moarte, pururea la necunoscutul de mâine... nenorociți în întunericul adăpostului, ghemuiți și cu haina plină de noroi și lut galben... ascunși prin văgăuni și prin crăpăturile pământului, unii bolnavi de friguri, cu fața palidă de mormânt, înnebuniți de frică și orbiți de patimă”²³, Dominic se hrănea din leagănul amintirilor, a celor din copilărie: imagini legate de părinți, frați, surori²⁴. Spera că „va veni vremea care va topi ura și va răcori fierbințala răzbunării, când vom vedea că suntem sortiți să trăim împreună pe același petec de pământ”, nădăjduia că va sosi timpul „când sufletele se vor înțelege și mâinile se vor îmbrățișa”²⁵.

În februarie 1916, pe când Dominic Stanca activa în calitate de medic sublocotenent la Spitalul Militar Nr. 2 din Viena, a fost trimis pe front la Regimentul 1 austriac din Wolhinia, unde a condus campania împotriva exantematicului²⁶. Medicul șef era doctorul ceh Zavrel Iosif. La sfârșitul lunii martie a primit ordin să plece la Godomice, la batalionul infectat, unde urma să preia serviciul în locul medicului, mort de molimă. Însă pe când se pregătea să execute ordinul, doctorul Zavrel i-a adresat următoarele cuvinte: „Dragă camarade! M-am răzgândit azi noapte, plec eu la Godomice, la batalion. Tu vei rămâne aici la Regiment, și-mi vei lua locul. Sunt mai în vârstă și mai priceput în acestea. Tu abia acum ai ieșit din Universitate, ești încă prea tânăr. Eu voi putea lupta mai ușor cu acest flagel. Și apoi de tine încă are nevoie nația ta, și ea încă tânără... Voi aveți cel puțin speranța că veți fi liberi pe pământul vostru. Ar fi o crimă din partea mea să te las să te prăpădești pentru un ideal străin de aspirațiile neamului tău”²⁷. În scurt timp, Zavrel s-a numărat printre victimele tifosului.

Scăpat de pericolul epidemiei de tifos exantematic, grație jertfei medicului ceh, Dominic Stanca a fost transferat la Spitalul Militar din Budapesta. Avansat în iulie 1916 în grad de medic locotenent a fost trimis la Regimentul 3 Husari pe frontul din Bucovina, zonă în care a desfășurat o muncă intensivă în vederea combaterii tifosului exantematic și a febrei tifoide²⁸.

Pe lângă civili muritori de foame, femei, copii ofticoși, desculți²⁹, dimineța, la vizita medicală, tabloul descris de către Dominic Stanca era sumbru: „atâtea picioare umflate, roșii-vineții. Unora trebuie să le tăiem cu cuțitul cizmele de pe picioarele umflate. Nenorociții soldați stau lungiți pe jos, pe un strat de paie. Unii plâng de durere, alții țipă văzându-și membrele înegrite”³⁰.

²² Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 31.

²³ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 130-131.

²⁴ *Ibidem*, p. 5.

²⁵ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 24.

²⁶ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Autobiografie, f. 115.

²⁷ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, pp. 82-85.

²⁸ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Autobiografie, f. 115.

²⁹ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 161.

³⁰ *Ibidem*, p. 158.

După aproximativ trei ani de la izbucnirea Marelui Război, în vara anului 1917, fratele Constantin, care lucra în Clinica Ginecologică-Obstetricală a fost repartizat la Regimentul 23 de honvezi ce își avea garnizoana pe teritoriul Ungariei, în Szervas. Nu a ajuns în prima linie, „dar până la aceste repartizări calea a fost anevoioasă: plină de primejdii de a ne găsi, dintr-o clipă în alta, azvârliți în prima linie”³¹. În fapt, medicul-șef al batalionului la care fusese repartizat era un bun prieten de-al lui Constantin Stanca. Acesta l-a prezentat în fața colonelului drept un „suferind, anemic, obosit de munca extenuantă de la clinică”, astfel încât medicii de la spitalul din Budapesta au schimbat calificativul din *bun pentru front* în *bun pentru serviciul local*³².

Constantin Stanca a fost trimis în Serbia, în localitatea Urzice, într-un spital civil pus sub comandă militară. A organizat în cadrul Spitalului Județean o secție Ginecologică-Obstetrică și de Chirurgie³³: „Era război și eu eram fericit aici, unde mă bucuram de simpatia nemărginită a populației întregi. N-aș putea spune că eram obosit. Dimpotrivă. Seara stăteam cu ceilalți camarazi la popota ofițerilor, unde șahul și jocul de cărți erau și atunci la mare modă. Multe luni au trecut astfel în liniște și în deplină mulțumire sufletească. În casele sărbilor mă bucuram de mare cinste, iar pe stradă, de la mic la mare, toți mă priveau, mă salutau cu simpatie”³⁴.

Medicul Constantin Stanca nu a ajuns pe frontul italian unde urma să fie mobilizat. În schimb, fratele său Dominic a trăit, după cum însuși consemna, *Iadul de la Piave*. Lipsurile din anii războiului își spuneau cuvântul. Pâinea era fabricată din ovăz și din țărâțe, cu fire galbene de paie prin ea. Era adusă în saci și se măsura cu lingura, fiind numai mărunțiș și praf uscat³⁵.

Dacă până în primăvara anului 1918 în sufletul lui Dominic Stanca se mai aprindea câte o rază de speranță, în contextul luptelor de la Piave, mărturisea că îl cuprinsese teama: „Mi-e frică. Am fost ani de-a rândul în război, am văzut mari lupte și asalturi, dar nu am simțit încă groaza aceasta în suflet”³⁶. În iadul de la Piave parcă nu mai era scăpare³⁷. După patru ani de lupte, psihicul uman era pus la grea încercare: „E noapte grea, și o liniște de mormânt. Simt cum îmi zvâcnește inima. Tremur, văd umbre uriașe în închipuirea mea, pași greoi aud în apropiere... Îmi încord auzul – e numai închipuire... Creierul mi-e fierbinte... mi-e frică. Unde sunt? Mi-am pierdut orientarea în beznă. Parcă sunt într-o lume străină. Întuneric greu... împărăția morții... Aș vrea să strig, dar nu cutez nici să mă mișc. Fruntea mi-e îmbrobodită de sudori, șed nemișcat pe iarba umedă și rece. Clipele par secole, timpul îmi pare infinit. Cum aș dori să aud iarăși explozii de obuze, țcănit de

³¹ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 121.

³² Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 121–122.

³³ Dumitru Velea, *Constantin Stanca – Du-te și fă la fel!* (postfață), în Constantin Stanca, „*Memorii. Îngerul de pe cupolă...*”, p. 276.

³⁴ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 133–134.

³⁵ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 256.

³⁶ *Ibidem*, p. 281.

³⁷ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 227.

arme! Să se sfârșească odată liniștea îngrozitoare, care-mi apasă creierul! Nu pot suporta încordarea nervilor obosiți. Implor Cerul: să latre iarăși tunul, să aud iarăși mișcare... mișcare și voci omenești!”³⁸.

După ce în aprilie 1917 a fost rănit în torace, în iunie 1918, pe când lua parte la marea ofensivă de la Piave-Montello, Dominic a fost rănit cu schije de obuz și gazat cu disfogin³⁹.

*

Deși „numai oase și piele”, dar mulțumit că a scăpat cu viață din tortura și grozăvia frontului, unde atâția camarazi și colegi și-au pierdut viața⁴⁰, în octombrie 1918 Dominic Stanca sosea la Cluj, în concediu de boală pe zece săptămâni, de pe frontul italian.

La scurt timp, în noiembrie 1918, Dominic Stanca fusese demobilizat. Venise vremea în care „țărani din Sudul Transilvaniei nu se mai salutau între ei cu tradiționalul ziua bună... ci cu Vine popa cu crucea, la care i se răspundea Să de Domnul, vrând să semnifice că de sărbătorile de iarnă așteptau să vină feți de peste munți”⁴¹. A revenit acasă, lucrând în Spitalul Minelor din Petroșani și Vulcan⁴².

Întâlnirea cu cei dragi a fost emoționantă, îndeosebi cu mama, care înfipse în turnul bisericii de la Petroșani, ca semn al biruinței, drapelul românesc adus de peste Carpați și pe care îl primise părintele Avram de la regele Ferdinand⁴³.

Nu mai puțin emoționantă a fost sosirea la Cluj a fratelui mai mare, Constantin, cel ce nota în memoriile sale faptul că se simțea renăscut în orașul în care și-a petrecut studenția și primii ani după absolvirea facultății: „Mi se pare că visez, nu era vis, era realitate! Când am ieșit din gară, mi se părea că Clujul e mai luminos, mai prietenos, mai cald!”⁴⁴.

Constantin Stanca a devenit membru în Consiliul sanitar al Senatului Național, organism care, în colaborare cu autoritățile maghiare, a instituit gărzi naționale, formate din soldați întorși de pe front, cu scopul de a asigura liniștea publică⁴⁵. Dominic Stanca a fost membru activ în Sfatul muncitorilor revoluționari mineri din Valea Jiului⁴⁶ și a participat la Marea Adunare de la Alba Iulia în calitate de titular din partea „Reuniunii femeilor greco-ortodoxe din Petroșani”⁴⁷: „Alba Iulia. Noi suntem în cafeneaua Europa. Sosește o delegație din Moldova, în frunte cu Dobrescu și cu Eugen Goga, care sunt în haine militare românești. Ei ne aduc

³⁸ *Ibidem*, p. 123.

³⁹ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Autobiografie, f. 115.

⁴⁰ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 279.

⁴¹ Florea Marin, *Medicii și Marea Unire...*, p. 62–63.

⁴² SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Autobiografie, f. 115.

⁴³ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 285.

⁴⁴ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 154–160.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 160–161.

⁴⁶ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Autobiografie, f. 118.

⁴⁷ Florea Marin, *Medicii și Marea Unire...*, p. 66.

vestea că armata română a trecut Carpații spre Ardeal. Delegații sunt ridicați pe umeri în acordurile Imnului regal român⁴⁸.

Constantin Stanca descrie și el bucuria cu care a fost întâmpinată armata română la sosirea ei în Cluj, deși „în toiul acestei manifestări entuziaste mi-am adus aminte că nu mai departe decât doi ani înainte, în aceeași zi de ajun al Crăciunului, și în același loc în care se dezlănțuie azi această mare bucurie, am văzut șase prizonieri români oboșiți, flămânzi, înfrigurați, trecând sub pază către lagărul de ofițeri”⁴⁹.

*

La câteva luni după intrarea armatei române în Transilvania, în primăvara anului 1919, urma să se desfășoare o etapă de răscruce din istoria învățământului superior clujean: preluarea patrimoniului Universității maghiare „Francisc Jozsef” de către autoritățile românești. În acest episod, îndrăzneț și plin de răspunderi⁵⁰, Constantin Stanca avea să fie unul dintre protagoniștii principali. La cererea intelectualității și sub presiunea opiniei publice, Consiliul Dirigent a trecut la reorganizarea pe baze românești a Universității din Cluj. De altfel, dorința de a întemeia universități noi sau de a le naționaliza pe cele existente, a reprezentat o preocupare a statelor naționale născute după dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar.

În 10 mai 1919 profesorii maghiari au fost somați să depună jurământul față de Regele României. Întreg corpul profesoral a refuzat astfel încât, la 12 mai 1919, a avut loc preluarea de către autoritățile românești a patrimoniului universității maghiare. Cel care a coordonat acest proces a fost Onisifor Ghibu, Secretar General al Resortului Cultelor și Instrucțiunii Publice din cadrul Consiliului Dirigent⁵¹.

Privitor la Facultatea de Medicină, clinicile medicale, institutele și Spitalul „Carolina”, în comisia de preluare au fost numiți⁵²: președinte, dr. Coriolan Tătaru, asistent la Clinica Dermatologică, dr. Alexandru Nemeș și dr. Constantin Stanca, ultimii doi asistenți în cadrul Clinicii de Ginecologie-Obstetrică. În cazul în care profesorii ar fi refuzat jurământul și nu ar fi părăsit catedra de bunăvoie, comisiei de preluare i s-a pus la dispoziție de către armată un sublocotenent și patru soldați care reprezentau forța publică. Totodată, s-a avut în vedere asigurarea tratamentului bolnavilor internați, personalul medical fiind obligat să presteze în continuare serviciile medicale⁵³.

Constantin Stanca prezintă în memoriile sale momentul preluării Clinicilor, reflectând atitudinea profesorilor maghiari, de la diplomație, politețe și până la cea

⁴⁸ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 316.

⁴⁹ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 165.

⁵⁰ *Cum au fost preluate Clinicele din Cluj. O interesantă pagină de istorie*, „Națiunea”, an IV, 1930, nr. 238, p. 2.

⁵¹ *Istoria Universității Babeș-Bolyai*, Ovidiu Ghitta (coord.), Cluj-Napoca, Edit. Mega, 2012, p. 127–129.

⁵² Onisifor Ghibu, *În jurul preluării Universității din Cluj*, Extras din „Revista Generală a Învățământului”, nr. 4, 1931, Institutul de Arte Grafice Bucovina, București, 1931, p. 13.

⁵³ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 168–169.

de insubordonare și protest. În 12 mai cei trei asistenți s-au prezentat la Decanatul condus de Lechner cu ordinul. Acesta a refuzat să se supună. Forța s-a aplicat simbolic, prin atingerea pe umăr⁵⁴.

Clinica Medicală avea în calitate de director și titular de catedră pe profesorul Dr. Jancso Odon: „După ce Coriolan Tătaru a citit ordinul Consiliului Dirigent pe care l-a tradus în limba maghiară, grav și serios, dar suficient de politicoasă, profesorul a răspuns că neavând dezlegare de la guvernul de la Budapesta, nu poate depune jurământul cerut. A declarat că nu va părăsi catedra decât în cazul aplicării forței publice. Președintele cheamă pe unii din soldații din grupul care ne-a însoțit; acesta îl atinge pe umăr și profesorul se dezbracă de halat... apoi pleacă după ce a semnat procesul de predare al Clinicii”. Constantin Stanca a condus această Clinică timp de șase luni, până la preluarea ei de către Iuliu Hațieganu⁵⁵.

În schimb, membrii comisiei de preluare a Facultății de Medicină „au plecat mâhniți până în adâncul inimii pentru cuvintele grele adresate de către adjunctul profesorului Makara, titularul Clinicii Chirurgicale, decedat de puțin timp și înlocuit de către profesorul Widakovics, care a răspuns mai mult dojenindu-ne că am putut primi o astfel de misiune condamnată din toate punctele de vedere”⁵⁶.

Scena aceasta s-a repetat, „ceva mai civilizată, la Clinica Oftalmologică aflată sub îndrumarea profesorului Imre. Acesta nu-i iubea pe români, se ferea însă să ne insulte, fie personal, fie colectiv sau ca națiune. Ne trecea sub vălul dezinteresului. Profesorul a stat drept, cu ochii țintă la noi, răzimat de biroul său masiv, în spate având tabloul regelui Ungariei, Carol al V-lea. A ascultat cu atenție invitația Consiliului Dirigent pentru depunerea jurământului, expusă de colegul nostru Dr. Tătaru și, după o tăcere penibilă de vreo câteva secunde, răspuns pe un ton oficial că nu recunoaște autoritatea Consiliului Dirigent și nu depune jurământul regelui Ferdinand I și că nu va părăsi Clinica decât cu aplicarea forței... Soldatul intră cu arma, îl atinge pe umăr și profesorul își dă jos halatul și se îmbracă de plecare... Dă ordin să intre întreg personalul medical și le ține un discurs patriotic... A întins fiecărui colaborator, de la șeful de lucrări până la cel mai tânăr intern, nouă, o ușoară închinare din cap și o privire severă și a dispărut prin ușa deschisă prin culoar”⁵⁷.

Într-un cadru mai prietenos s-a realizat predarea Clinicii de Dermatologie, titular fiind profesorul Veress, care avea sentimente filo-române. Iar repede s-a făcut și predarea celorlalte Clinici: Anatomie Patologică, Medicină Legală, Fiziologie, Farmacologie și Igienă Publică⁵⁸.

⁵⁴ „Națiunea”, an IV, 1938, nr. 238, p. 1; în ciuda prezenței soldaților, la fiecare dintre instituții preluarea s-a realizat prin forța simbolică, sugerată doar prin atingerea pe umăr a profesorilor.

⁵⁵ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 170; Iuliu Hațieganu a lucrat timp de nouă luni în calitate de voluntar în Clinica Profesorului Nanu Muscel din București, pentru a cunoaște mai îndeaproape realitățile școlii medicale românești.

⁵⁶ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 171.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 171–172.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 173.

Constantin Stanca pune accent pe momentul preluării Institutului de Anatomie condus de un profesor cu experiența cea mai îndelungată în cadrul Facultății de Medicină: „Comisia a fost duios atinsă de scena ce s-a petrecut la preluarea Institutului de Anatomie. Titularul acestei catedre era profesorul Dr. David, în vârstă de 70 de ani; se bucura de un renume de savant... Am intrat cu firească sfială la acest veteran al științei, la care am stat și eu ca demonstrator vreme de un an, în care timp am putut să mă perfecționez cu studiul anatomiei, ceea ce mi-a folosit apoi în viață nespuse de mult. Am crezut că vor urma cuvinte grele de ocară, doar era cel mai vechi profesor al facultății. Blând și domol ne-a răspuns: «Nu sunt deloc surprins de prezența dumneavoastră aici; sunt mulțumit că nu străini, ci elevi de ai mei au venit ca să-mi ofere să depun jurământul pe o nouă coroană, ce de azi încolo va conduce destinele frumoasei Transilvanii. Nu o pot recunoaște, căci nu am dezlegare din jurământul vechi. Nu sunt disperat că, la bătrânețile mele înaintate, trebuie să plec așa cum voi pleca de la această catedră, pentru că am lucrat mai bine de 40 de ani, fără întrerupere, cu caldă pasiune. Tot ce vedeți aici e realizarea mea. Nu mă miră deloc că istoria și-a schimbat cursul. O lume va răsări aici și dumneavoastră aveți să o cultivați precum noi am cultivat-o timp de 10 secole pe aceea în care am trăit, au trăit strămoșii noștri împreună cu noi și dumneavoastră și înaintașii dumneavoastră»⁵⁹.

Rolul jucat de Constantin Stanca în episodul transferului de autoritate ne lasă să înțelegem că pe lângă elementele noilor realități, consecințe firești ale actului Marii Uniri, acest moment comportă în sine și ideea de tradiție, continuitate, schimb de generații. Constantin Stanca mărturisește că devenirea profesională o datorează sistemului universitar maghiar: „stam în fața unui învățământ al nostru, de la care am primit învățătura pentru viitorul nostru de medici”⁶⁰. Nu trebuie uitat faptul că medici români precum frații Stanca, Iuliu Hațieganu, Gh. Bilașcu, Iuliu Moldovan, Gh. Popovici Boicu, Coriolan Tătaru, Alexandru Nemeș, care au jucat după un rol foarte important în știința și sistemul medical românesc din perioada interbelică, au profesat, înainte de 1918, în cadrul facultăților de pe teritoriul Monarhiei Austro-Ungare⁶¹. Așadar, toți aceștia au fost beneficiari ai sistemului de educație austriac sau maghiar.

„Dar Țara cerea ca Universitatea să intre în drepturile ei, dictate de acum de legile românești, iar în asemenea situații primează sentimentul de datorie față de Țară și neam”⁶². După șase luni de inventariere, Comisia de preluare și-a depus mandatul. În 15 octombrie 1919, „zi de început a unei epoci de știință românească, care, progresând din an în an, a ajuns să atingă culmile cele mai înalte”, au fost numiți de către Ministerul Instrucțiunii profesorii români⁶³.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 174.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 170.

⁶¹ Florea Marin, *Furtuni în centrul medical clujean, 1919–1960*, Cluj-Napoca, Edit. Medicală Universitară Iuliu Hațieganu, 1998, p. 15–19.

⁶² Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 170.

⁶³ *Ibidem*, p. 176.

*

Activitatea pe tărâm medical și sanitar a continuat cu înființarea „Spitalului de Femei”. După Marea Unire, având sprijinul lui Iuliu Moldovan (director al Resortului Ocrotirilor Sociale din Consiliul Dirigent), Dominic Stanca a primit sarcina de a pune bazele „Spitalului de Femei” din Cluj⁶⁴. Acesta a fost primul spital cu specializarea ginecologie-obstetrică înființat de administrația românească⁶⁵. Dominic Stanca (medic primar) a fost numit în calitate de director. Pe lângă acesta au mai fost numiți: Gheorghe Păcurariu (medic secundar), Emil Nemeș (administrator), Traian Roman (contabil)⁶⁶. Totodată, Dominic Stanca a îndeplinit și funcția de medic primar-director al Ambulatoriului policlinic din Cluj, anexă a „Spitalului de Femei” (până 1923 când Ambulatoriul a fost separat de Spital)⁶⁷. Fratele său, Constantin Stanca, a devenit medic primar în cadrul acestei instituții nou create, fiind șeful Serviciului de Ginecologie și Obstetrică⁶⁸.

În 1919 Dominic Stanca a fost numit asistent la Clinica Dermatologică și la Institutul de Igienă și profesor la Institutul Surorilor de Ocrotire din Cluj⁶⁹. Între 1921–1926 s-a ocupat de organizarea serviciului pentru combaterea plăgilor sociale din mediul rural⁷⁰, iar între anii 1925–1940 a predat la Academia Teologică din Cluj în calitate de profesor de igienă. A pus bazele stațiunii Someșeni-Băi, studiind efectele terapeutice ale acestora⁷¹. În anii Dictatului de la Viena, Dominic Stanca s-a refugiat la Orăștie⁷². Administrația „Spitalul de femei” a fost preluată de către autoritățile maghiare în septembrie 1940⁷³. Înainte de a lua calea refugiului Constantin Stanca pune în valoare activitatea fratelui său în felul următor: „Element distins și bun organizator, plin de dragoste pentru cei lipsiți, a fost iubit și stimat nu numai de populația Clujului, și a periferiei, ci de întreg Ardealul. Prin conduita D-sale, plină de cele mai curate sentimente umane, de noblețe și de bunătate s-a bucurat de cele mai calde și sincere simpatii și între cetățenii minoritari, care veneau la Spitalul de femei Cluj, să-și caute sănătatea cu cea mai mare încredere... De aceea, Secția de ginecologie-obstetrică de sub conducerea mea, când trebuie, mâhniți de durere, să părăsim Spitalul de Femei Cluj, își aduce

⁶⁴ Florea Marin, *Facultatea de Medicină, Școala Medicală Clujeană...*, p. 146.

⁶⁵ Florea Marin, *Medicii și Marea Unire...*, p. 251.

⁶⁶ Dominic Stanca, Ioan Vinți, Alexe Țurcaș, *Începuturile Spitalului de Femei și ale Ambulatoriului Policlinic din Cluj-Napoca* (Dominic Stanca, Ioan Vinți, Alexe Țurcaș, *Începuturile Spitalului de Femei...*), în vol. *Spitale vechi și noi. Studii și note*, Gh. Brătescu (ed.), București, Edit. Medicală, 1976, p. 392.

⁶⁷ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Autobiografie, f. 115.

⁶⁸ Dumitru Velea, *Constantin Stanca- Du-te și fă la fel!* (postfață), în vol. *Constantin Stanca, Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 276–277.

⁶⁹ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Autobiografie, f. 116.

⁷⁰ Dominic Stanca, Ioan Vinți, Alexe Țurcaș, *Începuturile Spitalului de Femei...*, p. 393.

⁷¹ Florea Marin, *Medicii și Marea Unire...*, p. 242.

⁷² *Ibidem*, p. 252–253.

⁷³ Dominic Stanca, Ioan Vinți, Alexe Țurcaș, *Începuturile Spitalului de Femei...*, p. 394.

cele mai calde mulțumiri, pentru supravegherea de zi și noapte a celor suferinzi: datorită acestei vigilențe s-au putut înregistra rezultatele frumoase pe care le-am realizat și care vor rămâne totdeauna mândria noastră de șefi ai acestor servicii spitalicești”⁷⁴.

La cererea lui Dominic Stanca, Ministerul Sănătății a aprobat înființarea unui nou Spital de Stat în Orăștie, format din zestrea evacuată și din personalul refugiat de la Spitalele de stat din Zalău, Șimleu, Carei, „Spitalul de femei” din Cluj și Infirmeria orașului Orăștie. Cu înființarea și organizarea Spitalului din Orăștie, cu o capacitate de 120 de paturi, cu două secții, Medicală și Chirurgie, a fost însărcinat Dominic Stanca, în calitate de medic primar-director⁷⁵.

După anii refugiului, își reia funcția la „Spitalul de femei”, în Cluj, instituție în care a lucrat și soția sa, Cornelia Stanca. Spitalul a fost transformat în Clinica Ginecologică și Obstetrică II, iar Dominic Stanca a profesat în calitate de medic primar ginecolog-oncolog⁷⁶.

Fratele său Constantin a condus Institutul pentru Studiul și Profilaxia Cancerului din Cluj (Dominic preluând secția ginecologică-obstetrică a „Spitalul de femei” în momentul plecării sale⁷⁷), institut înființat în 1929 și transferat la București datorită Dictatului de la Viena⁷⁸. A dotat acest institut cu săli de operație, terapie, secție de radium, anatomie patologică, biochimie, medicină experimentală. De asemenea, din resurse proprii a redactat revista *Cancerul* între 1933–1938⁷⁹. A efectuat stagii de cercetare la Paris, Milano, lucrând o perioadă în „Institutul anticanceros” de la Viena⁸⁰. În 1924, Facultatea de Medicină din București i-a acordat titlul de doctor docent⁸¹. Între 1925–1938, Constantin Stanca a predat cursuri în cadrul Facultății de Medicină din Cluj⁸². După încheierea celei de A Doua Conflagrații Mondiale a profesat în spitale și maternități din București: „Elias”, „Ilie Pintilie”, „Spitalul Brâncovenesc”, „Filantropia”⁸³.

*

⁷⁴ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Documente personale provenite din activitatea de director la Spitalul de femei din Cluj; – Certificat de Serviciu – Activitate, Spitalul de femei, Cluj, nr. 979/1940, f. 26.

⁷⁵ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Documente personale provenite din activitatea de director la Spitalul de femei din Cluj”; Direcțiunea Spitalului de Stat din Orăștie, Certificat de Serviciu, nr. 891/1945, f. 27.

⁷⁶ Samuel Iszák, *Un om dăruit oamenilor... Amintindu-ne de doctorul Dominic Stanca*, „Clujul Medical”, 1980, vol. LIII, nr. 3, p. 263.

⁷⁷ Dominic Stanca, Ioan Vinți, Alexe Țurcaș, *Începuturile Spitalului de Femei...*, p. 393.

⁷⁸ Dumitru Velea, *Constantin Stanca – Du-te și fă la fel!* (postfață), în vol. *Constantin Stanca, Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 276–277.

⁷⁹ Florea Marin, *Facultatea de Medicină, Școala Medicală Clujeană...*, p. 131–132.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 132.

⁸¹ Dumitru Velea, *Constantin Stanca – Du-te și fă la fel!* (postfață), în vol. *Constantin Stanca, Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 276–277.

⁸² Florea Marin, *Facultatea de Medicină, Școala Medicală Clujeană...*, p. 131.

⁸³ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, pp. 278–279.

Acestea au fost câteva crâmpie reprezentative din destinul celor doi medici Constantin și Dominic Stanca, doi frați care și-au petrecut copilăria în zona minieră a Jiului, atât de dragă lor, mereu împreună. „Nu puteam să îl las singur pe Dominic”, mărturisea Constantin Stanca, „căci dacă eram absent, făcea și mai mari năzdrăvăni”⁸⁴. Zilelor frumoase ale copilăriei și adolescenței le-au urmat anii grei ai Primei Conflagrații Mondiale.

Aflat în prima linie a câmpului de bătălie, sufletul lui Dominic se zbătea între două fronturi: datoria, cinstea, loialitatea față de țară, pe de o parte, și iubirea fraților de același sânge, pe de altă parte⁸⁵. Chiar și în primăvara anului 1918, când a fost mobilizat pe frontul italian, practic în zona inamică, Dominic considera că era pe pământul sfânt al strămoșilor lui: „poate chiar de aici să fi pornit strămoșii mei – legionarii lui Traian – acum două mii de ani, în țara munților înalți și a basmelor, în Transilvania... Sunt pe pământ dușman și totuși mă simt acasă”⁸⁶. Dar Dominic și-a dat cuvântul colonelului Tisza, pe vremea când era prim-ministru, că va sta pe front cu cinste. I-a cerut personal să îl elibereze pe fratele său Sebastian din lagărul de la Sopron. „Și-a ținut cuvântul, și eu trebuie să mi-l țin pe al meu”⁸⁷.

Valorile însușite de acești doi frați au fost moștenite dintr-o familie care a știut să transmită onestitatea, credința, spiritul patriotic, sacrificiul și noblețea⁸⁸. Tatăl, părintele Avram Stanca, a fost ctitor de biserică pe Valea Jiului, totodată punând bazele unei școli profesionale. Ioana, soția sa, a fost președinta „Reuniunii Femeilor Române Greco-Ortodoxe” din Petroșani⁸⁹. Ca unuia dintre cei mai prețuiți secretari ai săi, episcopul, viitorul mitropolit Andrei Șaguna i-a adresat părintelui Avram următoarele cuvinte: „Să faci părinte Avram, din fiecare casă românească o citadelă, iar din Valea Jiului insulă de ortodoxism nebiruit. Preoteasa Ioana, deși tânără te va ajuta mult – căci are suflet mare”. Când soldații austro-ungari au venit și l-au arestat pe părintele Avram, preoteasa a luat din biserică odăjdiiile, Sfânta Evanghelie, lumânări de ceară și un pumn de pământ, că de va fi să moară soțul său să-l îngroape creștinește și românește⁹⁰. Avram Stanca avea să se

⁸⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁸⁵ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 174.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 192.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 93; Sebastian Stanca a fost arestat și deportat la Sopron, în vestul Ungariei. În contextul ieșirii Regatului Român din neutralitate și intrării în război de partea Antantei, în vara anului 1916 a avut loc campania militară a armatei române în Transilvania. Ministerul de interne maghiar a emis un ordin de supraveghere a persoanelor suspectate de sentimente filo-române. Îndeosebi preoții au fost arestați și deportați, fiind considerați „vestalele care au ținut pururea vie flacăra focului credinței naționale în poporul românesc”; vezi Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimii române din Ardeal...*, p. 19–33.

⁸⁸ Livia Ciupercă. *Dominic Stanca. Studiu monografic*, București, Edit. Universală, 2011, p. 17.

⁸⁹ Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimii române din Ardeal...*, p. 7.

⁹⁰ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Dosar Amintiri despre Nicolae Iorga, *Doamna Hațegului-Jiului*, articol semnat de Gheorghe Lungulescu publicat în ziarul „Universul”, București, 27 iunie, 1944, ff. 14–15; Avram Stanca a avut oarecum o soartă similară cu cea a fiului său, Sebastian Stanca. A fost învinuit de către autoritățile maghiare pentru „simpatie față de Regatul Român” (printre altele, a fost acuzat pentru că l-a pomenit pe regele Ferdinand la Sfânta Liturghie în vara anului 1916). Casa i-a fost percheziționată și părintele Avram gonit din oraș, cu un transport de bagaje militare; vezi Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimii române din Ardeal...*, p. 111.

stingă după o lungă suferință, „în aceeași zi de Crăciun, 24 decembrie, în care se născuse, dar sublinia fiul său Constantin „în toată durerea noastră am simțit o mângâiere supremă: tata se odihnea pentru somnul de veci în aceleași odăjdii în care a servit pe Dumnezeu 50 de ani de preoție”⁹¹.

Fratele cel mai mare, Sebastian Stanca, a avut și el un destin strâns legat de făurirea idealului național. A făcut parte din Consiliul Național Român din Sebeșul Săsesc, a participat la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia și a contribuit la reînființarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului⁹².

Perseverența și munca fraților Stanca au rodit notabil. Contribuțiile în sfera științei medicale au rămas vizibile până în zilele noastre. Celebrul Institut Oncologic „Ioan Chiricuță” din Cluj își are rădăcinile în „Institutul pentru Tratatamentul și Profilaxia Cancerului”, unul dintre primele centre medicale de acest gen din Europa, condus de către Constantin Stanca. Acesta a creat o școală de ginecologie-oncologie, având contribuții importante în tratamentul radiologic al cancerului. Fratele său Dominic a supravegheat atent, după 1919, importante anchete sanitare și a redactat lucrări cu privire la educația sanitară, subliniind pericolul bolilor venerice. Actuala clinică Obstetrică-Ginecologică II din Cluj, la începuturi „Spitalul de Femei”, îi poartă numele.

Dar până a atinge performanța, drumul nu a fost ușor. Când a fost admis pe listele Facultății de Medicină, Constantin i-a scris tatălui său că nu va putea urma studiile din lipsa banilor și că va urma Teologia la Sibiu. Însă părintele Avram, care și-a îndemnat mereu copiii să păstreze în tot cursul vieții un caracter integru, bunătate și dragoste de-aproapele, să nu nutrească ură sau dușmănie, să nu invidieze și să nu facă nimănui vreun rău, căci răul cu rău se răsplătește⁹³. I-a transmis printr-o telegramă fiului său următoarele cuvinte: „Omul care nu-i statornic în gând și-n planuri nu face ispravă în viață”. A vândut doi viței și a cerut ajutor Fundației Gojdu. Astfel, Constantin a beneficiat de o bursă anuală de 400 de coroane⁹⁴.

Și deosebit de mulțumiți și mândri ar fi trebuit să fie părinții lor la auzul atâtor laude pe care copiii lor le-au primit de-a lungul carierei, de la pacienți și de la colegi. Spre exemplu, într-o notă de mulțumire, pacienta Ana Mihăilă, soția unui profesor din Cluj, adresa mulțumiri fraților Stanca: „Doctorii Stanca au făcut din mine o minune, cum fac de altfel cu multe altele, de aceea recunoștința mea nu poate fi arătată prin vorbe, care sunt neîndestulătoare, insuficiente...plec deplin sănătoasă și plină de dor de viață”⁹⁵. Profesorul Gheorghe Martinescu, inspector general sanitar al Clujului, recunoștea faptul că dacă în „Spitalul de femei” s-a putut realiza una dintre cele mai frumoase opere de asistență medicală românească,

⁹¹ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 12.

⁹² Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimii române din Ardeal...*, p. 12.

⁹³ Constantin Stanca, *Memorii. Îngerul de pe cupolă...*, p. 57.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 83–85.

⁹⁵ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Documente personale provenite din activitatea de director la Spitalul de Femei din Cluj, f. 32.

aceasta se datora „medicilor și oamenilor de elită – frații Stanca, care pun devotament în munca uriașă”⁹⁶.

Acestor realizări pe plan profesional li se adaugă, așa cum am subliniat în rândurile de mai sus, contribuțiile aduse la împlinirea unui vis devenit realitate: desăvârșirea unității național-statale.

În sufletul meu chinuit se aprinde iarăși flacăra credinței și a speranței. Nu se poate stinge un popor de milioane! Nu poate să piară în neant un vis măreț, care de-o mie de ani ne arde sufletul! Munții aceștia, pădurile acestea, care au fost leagănul neamului meu, vor apăra poporul pe care l-au apărat în vremuri de bejenie de atâtea ori...⁹⁷.

---

⁹⁶ SJCjAN, Fond Dominic Stanca, Documente personale provenite din activitatea de director la Spitalul de Femei din Cluj, f. 31.

⁹⁷ Dominic Stanca, *Între două fronturi...*, p. 127.